

Список використаних джерел

1. Кедрин І. Історія анатеми на д-ра А. Річинського / І.Кедрин // Діло. – 10 травня 1929. – №101 (11442). – С.1–2; 11 травня. – № 102 (11443). – С. 2–3. 2. Державний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.), ф. 148, оп. 5, спр. 3, арк. 1. 3. Колодний А., Саган О. Життя і творчість Арсена Річинського – самовіддане служіння Богу й Україні / А.Колодний, О.Саган // Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – С. 11–51. 4. Мороз В. 90 років анафеми Арсена Річинського: один сюжет з історії руху за Українську Церкву, С.3. / В. Мороз. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/28947/ 5. Держархів Тернопільської обл., ф. 98, оп. 2, спр. 81, арк. 2, 3. 6. Держархів Тернопільської обл., ф. 98, оп.2, спр. 81, арк. 3. 7. Держархів Тернопільської обл., ф. 98, оп. 3, спр. 546, арк. 4, 5. 8. Держархів Тернопільської обл., ф. 98, оп. 2, спр. 81, арк. 10, 11. 9. Пімста митрополита Діонісія // Діло. – 3 травня 1929. – С.2–3. 10. Гудима А. Харизма Арсена Річинського / А. Гудима. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 144 с. 11. Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви / І. Власовський. – Т.4. – Ч.2. – К.: Либідь, 1998. – 400 с. 12. Чому і як дійшло до ліквідації анатеми д-ра Річинського // Діло. – 15 квітня 1930. – С 1.

Petro Mazur**POCHAYIV LAVRA AND ARSEN RICHINSKYI EXCOMMUNICATION FROM THE CHURCH**

In the article are highlighted the life and creative way of the religion ethnologist Arsen Richinskyi in 1920–1929: struggle for ukrainisation of the Orthodox Church, offers of anathema, and the role of Pochayiv Lavra and annulment of this excommunication.

Key words: *Arsen Richinskyi, the Orthodox Church, ukrainization, anathema, Pochayiv Lavra.*

Ірина Шмаділо (м. Тернопіль)**ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ЦЕРКВИ І НАЦІЇ У ПРАЦЯХ А. РІЧИНСЬКОГО**

Стаття розкриває факт співвідношення понять церкви і нації у працях А. Річинського – борця за українську православну віру, який при поєднанні цих аспектів створив термін «християнський націоналізм», що пропагував національну християнську віру як єдиний чинник для створення однієї церкви для конкретного народу.

Ключові слова: *А. Річинський, релігія, Православна Церква, українська нація, «християнський націоналізм».*

Арсен Річинський – релігієзнавець, культуролог, мистецтвознавець, церковний діяч, композитор та висококваліфікований лікар-спеціаліст. Проте, ім'я А. Річинського стало відомим лише з проголошенням незалежності України, коли дослідники отримали доступ до архівних матеріалів, які стосувалися національно-церковного руху, оскільки він виступав активним учасником. Його творчість побудована на ідеї поєднання національних та релігійних цінностей, як чинника, який би допоміг самоідентифікувати український народ та стати підґрунтям не тільки для створення єдиної Української православної церкви, але й держави.

Пропагуючи національний характер у створенні Української церкви мислитель запевняв, що кожен народ який себе самоідентифікує окремою нацією не повинен сповідувати чужі для нього цінності, а створювати свої та примножувати їх. А. Річинський зазначав, що етнос, який має свою релігію, і яка є взірцем для нього, формує національний менталітет та характер цього народу.

Для українців їх релігійна приналежність завжди була ознакою націоналізації та синтетичності своїх духовних позицій. «Ми, – писав А. Річинський, – народ молодий, повний творчих сил, який переживає щойно свою весну. Старішим націям, котрі вже побудували свої високі й прекрасні культури, синтетична місія не по силах. Їм значно важче було б поступитися своїми багатотисячними культурними здобутками, своїми звичками, своєю цілком зрілою, остаточно сформованою вдачею» [1, с. 245]. Тобто, А. Річинський стверджував, що молодість української нації допоможе їй об'єктивно

ставитися до творення національних ідеалів, в тому числі й церковних традицій, тому що у неї немає ще власних здобутків і духовних цінностей, від яких потрібно буде відійти.

А. Річинський у своїх працях поєднував християнську релігію з національною ідеєю, тим самим увівши у релігієзнавчу науку термін «християнський націоналізм». Що робити було принаймні не коректно, тому що християнство – це світова релігія, яка повинна була стояти понад національні ідеї трактуючи лише релігійні цінності. Усвідомлюючи це явище, А. Річинський у книзі «Проблеми української релігійної свідомості» проводить такі аналогії: «Чи дозволяє християнський універсалізм зберігати національні особливості в Церкві, а чи ж навпаки, він зберігав негоцію національного чинника? Що до цього, то є різні «націоналізми». Є націоналізм, який вважає тільки свій народ «обраним», покликаним вести й рятувати цілий світ. Такий націоналізм насилує інші народи, гордує ними прагне до їх винародження та асиміляції, не визнає їхнього права на існування. Це ідеологія національного месіанізму... в своїй основі вона невірна й несправедлива. Та ще інший націоналізм, який проголошує право кожного народу на самостійний розвиток, вважає цінними своєрідні прикмети національного духу. Це націоналізм апостола Павла. Християнська проповідь і орган і організація христової громади одразу прийняла національний характер, коли Святий Дух зійшов на апостолів і справдилася обітниця, що вини говоритимуть різними мовами» [1, с. 56].

Ввівши термін «національна віра», А. Річинський акцентує увагу на тому, що як існує різноманітність націй, може існувати розмаїття релігійного життя, зокрема в християнстві, запевняючи що всебічність християнської віри, у розумінні православних, полягає в об'єднанні різних національних церков як частини однієї релігії.

Міркування А. Річинського про співвідношення релігійного та національного отримали подальший розвиток: «Взаємовідносини Церкви і нації, – писав він, – загалом визначаються формулою: універсальний зміст релігії, виявлений Церквою, насправді природно виражається в конкретних національних формах. Інакше кажучи, всесвітня ідея християнізації людства на практиці поширюється й висловлюється насамперед за допомогою живої мови, національної культури і звичаїв кожного народу» [1, с. 89].

А. Річинський дотримувався думки, що кожен народ творить свою національну церкву. Це, вважав він, передбачено й церковними канонами. Тому створення незалежної Православної церкви в Україні, а також вибори її керівництва є актом канонічно правочинним. «Який принцип, згідно з канонічним правом, має лягти в основу організації єпископату? – запитував А. Річинський і тут же давав відповідь: – канони вказують лише на принцип національний і «Єпископам кожного народу належить знати першого з поміж них». Точний зміст цього правила вражає самозрозумілістю, що кожний народ має своїх єпископів, яким лише наказано створити однодушну організацію, підпорядковуватися одному з-поміж себе і цим способом унеможливити будь-які самочинні не зкоординовані виступи поодиноких архієреїв. Така організація єпископату відповідає старій християнській традиції...» [2, с. 155].

Національний характер Української Церкви, як вважав А. Річинський, «продиктований давньою звичкою живого зв'язку з Богом, що впливало з укорінених віддавна, ще від передісторичних часів, особливостей української релігійної психіки» [3, с. 226]. Тобто, все це допомогло б наблизити православ'я до народу. Він відзначав, що віротерпимість і толерантність – характерні риси українського релігійного світогляду, проти чого безуспішно боролася потім офіційна ієрархія, засуджуючи такі міркування, що, мовляв, «і ту і сю віру Бог дав» [1, с. 55]. Хоча, можливо і така толерантність та віротерпимість довгий час стояла на шляху до самої ідентифікації українського народу та створення ним національної церкви.

Основним аспектом у питанні націоналізації християнських церков А. Річинський вважав уведення у богослужіння народної мови. «Хто має на думці правдиву

християнізацію мас, зауважував він, – той не повинен із чужої обрядової мови творити кумир, який тільки задержує пересякання євангельської науки у народний побут». А. Річинський аргументовано доводив, що церковнослов'янська мова містила в собі елемент застарілості. Поступово впродовж століть вона втратила свій «первісний вигляд і одноманітність». Початок цьому поклали брати греки Кирило і Мефодій. Спочатку усі слов'яни прийняли за богослужбову староболгарську мову. Зокрема, І. Огієнко стверджував: «Термін церковна мова не визначає, яка саме це мова. Бо й латинська мова – мова церковна; а термін мова слов'янська зовсім не визначає, про яку саме мову говоримо, бо ж слов'янських мов багато» [4, с. 67]. Саме тому у процесі її використання кожен народ надавав їй свого національного забарвлення, що в першу чергу знаходило прояв у відповідній традиції.

А. Річинський вважав запровадження в практику церковного життя української мови, основним принципом консолідації українського народу. У своїх публікаціях звертав увагу на те, що активність парафіян особливо зросла у зв'язку з рухом за впровадження української мови як літургійної.

Таким чином, дослідницький інтерес і аналітичне мислення дозволили А. Річинському зробити висновок про те, що саме національна церква допоможе українському народові самоідентифікуватися, стати єдиним і незалежним від чужих поглядів і переконань та об'єднати українців не лише православної віри.

Український народ, на думку А. Річинського, поступово стає відкритим – відбувається індивідуалізація духовно-практичних компонентів. Прикладом цього є постійні спроби побудови національної релігії. Дослідник вважав, що релігія і національність перебувають під одним життєдайним впливом, а їх походження в глибині людської душі є дуже близькими і лише їх гармонія може забезпечити розвиток і людини і нації. У книзі «Проблеми української релігійної свідомості» А. Річинський зазначав: «Віримо, що коли вже Нарід Український покликано з небуття, то має він, без сумніву, своє спеціальне історичне завдання у колі інших націй; тому Франко прирівнює його до стріли в руках Єгови, яка вже має означений напрям лету. Лише треба усвідомити й сповнити цю провіденціальну місію народу: не «блудити» за чужими божками і чужими ідеалами, не «кадити бовванами єгипетськими» і здобувати свою національну ідентичність» [1, с. 89].

Отже, у творчому доробку А. Річинського основною ідеєю виступає співвідношення і аналіз понять «нації» і «релігії». Дослідник вважав, що на формування національної свідомості впливає релігія, як чинник моральної ідентифікації особистості. У своїх працях він поєднував християнську релігію з національною ідеєю, й використовував термін «християнський націоналізм», який мав стати формулою для об'єднання українського народу.

Список використаних джерел

1. Річинський, А. Проблеми української релігійної свідомості / А. Річинський. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 447 с.
2. Кралюк П. Обґрунтування А. Річинським необхідності існування незалежної Української Православної церкви / П. Кралюк // Науковий збірник VI Міжнародних Річинських читань – Кременець, 2008. – 220 с.
3. Саган О. Національні прояви православ'я: український аспект / О. Саган. – К.: Світ знань, 2001. – 255 с.
4. Огієнко І. Українська церква: Нариси з історії української православної церкви / І. Огієнко. – К.: Україна, 1993. – 283 с.

Iryna Shmadylo

CHURCH AND NATION: PROBLEM RATIO IN THE WORKS OF RICHINSKY

Article reveals the fact of relationship between the concepts of the Church and the nation as reflected in the writings A. Richinskogo – fighter for Ukrainian Orthodox faith, which, when combined these aspects created the term «Christian nationalism» that promoted national Christian faith as the only factor for the creation of a church for a particular people.

Key words: A. Richinsky, religion, Orthodox Church, the Ukrainian nation, «Christian nationalism».